

РОЗДІЛ 4

ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ СИСТЕМ ТА ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

УДК 94(470):327.2

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2026.44.20>

ОДКБ ЯК ІНСТРУМЕНТ ГЕОПОЛІТИЧНОГО ВПЛИВУ РОСІЇ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРИ

THE CSTO'S AS AN INSTRUMENT OF RUSSIA'S GEOPOLITICAL INFLUENCE IN THE POST-SOVIET SPACE

Алексейченко О.В.,
orcid.org/0000-0002-2325-1289
кандидат політичних наук,
докторант

*Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

У статті досліджено особливості зовнішньополітичної стратегії Російської Федерації на пострадянському просторі після розпаду СРСР, зорієнтованої на збереження домінуючого геополітичного впливу в регіоні та відтворення контролю над ключовими безпековими процесами. Показано, що формування військово-політичних інтеграційних механізмів відбувалося в умовах слабкості демократичних інститутів, обмеженого політичного плюралізму та авторитарних тенденцій у низці пострадянських держав, що сприяло консервації ієрархічних моделей управління та безпекової залежності від Москви.

Проаналізовано передумови створення та еволюцію Договору про колективну безпеку до формату Організації Договору про колективну безпеку як регіонального військово-політичного об'єднання. Доведено, що інституційна модель ОДКБ сформувалася в парадигмі блокового мислення та геополітичного протистояння із Заходом. Аналіз діяльності ОДКБ показує, що її створення мало на меті забезпечити контроль Москви за простором безпеки на терені колишнього СРСР. Позаяк більшість пострадянських країн не стали членами організації, а участь Росії набула переважно прагматичного характеру, зокрема у виконанні союзницьких зобов'язань, ефективність ОДКБ у забезпеченні колективної безпеки є доволі незначною. Формально позиціонуючись як механізм колективної безпеки, організація на практиці набула ознак квазіальянсу з асиметричною структурою управління та домінуванням Москви.

Діяльність ОДКБ продемонструвала обмежену спроможність до врегулювання регіональних конфліктів і вибірковість виконання союзницьких зобов'язань, що засвідчує суперечність між її декларативними цілями та реальною політичною практикою. Повномасштабна агресія Росії проти України у 2022 р. поглибила внутрішні суперечності в організації, прискорила кризу довіри між державами-учасницями та поставила під сумнів її легітимність як регіонального безпекового інституту, актуалізувавши проблему трансформації пострадянської системи колективної безпеки в умовах формування нового геополітичного порядку.

Ключові слова: ОДКБ, військово-політичний альянс, Росія, агресія, пострадянський простір, міжнародна безпека.

The article examines the features of the foreign policy strategy of the Russian Federation in the post-Soviet space after the collapse of the USSR, aimed at preserving its dominant geopolitical influence in the region and restoring control over key security processes. It is shown that the formation of military-political integration mechanisms took place in conditions of weak democratic institutions, limited political pluralism, and authoritarian tendencies in a number of post-Soviet states, which contributed to the consolidation of hierarchical governance models and security dependence on Moscow.

The prerequisites for the creation and evolution of the Collective Security Treaty into the format of the Collective Security Treaty Organization as a regional military-political alliance are analysed. It is demonstrated that the institutional model of the CSTO was formed within the paradigm of bloc thinking and geopolitical confrontation with the West. An analysis of the CSTO's activities shows that its establishment was aimed at ensuring Moscow's control over the security space of the former USSR. Since most post-Soviet states did not become members of the organization and Russia's participation acquired a predominantly pragmatic character, particularly in the fulfilment of allied obligations, the effectiveness

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0



of the CSTO in ensuring collective security remains rather limited. While formally positioned as a collective security mechanism, in practice the organization has acquired the features of a quasi-alliance with an asymmetric governance structure and Moscow's dominance.

The activities of the CSTO have demonstrated a limited capacity for resolving regional conflicts and a selective implementation of allied commitments, which indicates a contradiction between its declarative goals and real political practice. Russia's full-scale aggression against Ukraine in 2022 deepened internal contradictions within the organization, accelerated the crisis of trust among member states, and called into question its legitimacy as a regional security institution, thus actualising the problem of transforming the post-Soviet collective security system under the conditions of a new geopolitical order.

Key words: CSTO, military-political alliance, Russia, aggression, post-Soviet space, international security.

Постановка проблеми. 28 серпня 2025 р. у с. Бостері, Іссик-Кульської області Киргизької Республіки відбулося п'яте засідання Координаційної ради уповноважених органів держав – членів ОДКБ про колективну безпеку з питань біологічної безпеки. Зі скромного інформаційного повідомлення можна дізнатися, що захід пройшов під головуванням Киргизької Республіки, а в роботі засідання взяли участь делегації Білорусії, Казахстану, РФ, Таджикистану та Секретаріату ОДКБ. У загальному висновку підсумовано: «Засідання пройшло у конструктивній атмосфері та підтвердило відданість держав – членів ОДКБ зміцненню співробітництва з забезпечення сталої та ефективної системи колективної біологічної безпеки у зоні відповідальності Організації» [1]. Сухість інформативного повідомлення, невідповідний склад присутніх створює відчуття геополітичного затухання організації. Втім, не дивлячись на кризу організації, позаяк у лютому 2024 р. прем'єр-міністр Вірменії Нікол Пашинян оголосив про заморожування участі його країни в ОДКБ, вона продовжує існувати, і тому дослідити її становлення та визначити перспективу подальшого існування є актуальною науковою темою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній українській політологічній та історико-міжнародній науці проблематика регіональної безпеки пострадянського простору дедалі частіше осмислюється в контексті трансформації світового порядку, ерозії класичних союзницьких моделей та формування нових конфігурацій геополітичного впливу. Центральна Азія (ЦА) й Південний Кавказ розглядаються не як периферійні простори, а як автономні субрегіони Євразії, де перетинаються інтереси глобальних і регіональних акторів та відтворюються нові моделі безпекової взаємодії.

У цьому контексті концептуально важливою є праця А. Гольцова, у якій ЦА інтерпретується як самостійний геополітичний простір, що формується в умовах багаторівневої конкуренції центрів сили та дедалі більше набуває рис поліцентричного регіонального порядку [2]. Кризовий вимір пострадянської системи колективної безпеки осмислюється у статті Є. Бевзюка та О. Котляр, де ОДКБ розглядається як інституційний проєкт РФ, що виник у логіці відтворення блокового мис-

лення та ієрархічної моделі безпеки, але не зміг трансформуватися у дієвий механізм регіональної стабільності [3]. Важливий емпіричний вимір для розуміння політичної поведінки держав-членів ОДКБ формують дослідження внутрішньополітичних трансформацій ключових країн регіону. Зокрема, О. Деменко аналізує політичні та безпекові виклики Казахстану після подій січня 2022 р., що дозволяє простежити взаємозв'язок між внутрішньою стабільністю та участю держави в регіональних безпекових форматах [4].

Відчутний внесок у дослідження зовнішньополітичних стратегій держав Центральної Азії зроблено у працях Л. Чекаленко та С. Фоміна. Л. Чекаленко акцентує на зростанні ролі внутрішніх соціально-економічних пріоритетів у формуванні зовнішньополітичного курсу Узбекистану [5], тоді як С. Фомін розкриває багатовекторність як ключову модель зовнішньополітичної поведінки, спрямовану на балансування між провідними центрами сили та мінімізацію безпекових ризиків [6]. Конфліктний вимір регіональної безпеки осмислюється в статті М. Дорошка і А. Пліс, які розглядають геополітичні трансформації регіону в умовах російсько-української війни та кризи традиційних безпекових форматів [7].

Водночас, попри наявність значного масиву досліджень, у сучасній українській науці залишається недостатньо осмисленою трансформація ОДКБ у військово-політичний квазіальянс, механізми асиметричного домінування Росії в межах організації та вплив повномасштабної агресії РФ проти України на внутрішню динаміку альянсу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Також поглибленого аналізу потребують питання розриву між інституційно-правовими засадами організації та реальною політичною практикою, зокрема вибірковістю виконання союзницьких зобов'язань і відсутністю ефективних механізмів врегулювання конфліктів між державами-членами. Недостатньо вивченим залишається вплив повномасштабної агресії Росії проти України на внутрішню динаміку ОДКБ, трансформацію зовнішньополітичних орієнтацій держав-учасниць та перспективи функціонування організації в умовах зростання багатовекторності політики країн Центральної Азії й активізації альтернативних безпекових форматів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз діяльності ОДКБ як регіонального військово-політичного об'єднання пострадянського простору та з'ясування причин її трансформації у квазіальянс з асиметричною моделлю управління. У дослідженні аналізуються механізми військово-політичної інтеграції в межах ОДКБ, роль РФ як домінуючого центру сили та реальні межі функціонування системи колективної безпеки. Окрему увагу приділено впливу повномасштабної агресії Росії проти України на внутрішню динаміку організації та перспективи її подальшого існування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поява ОДКБ (Ташкентського пакту, ДКБ) стала наслідком геополітичних трансформацій після розпаду СРСР. Адже попри риторику про «кінець історії», потреба у військово-політичних союзах зберігалась, а пострадянські еліти продовжували керуватися успадкованим «блоковим мисленням». Інституційна інерція та страх втрати влади сприяли формуванню нового альянсу в колі колишніх партнерів.

Росія, як правонаступниця СРСР, використала регіональні конфлікти для просування блокової інтеграції з частиною колишніх республік і формування організації колективної безпеки на пострадянському терені. Розпад СРСР спричинив кризу армії - падіння фінансування, дезорганізацію управління та дефіцит національних військових кадрів. На момент розвалу Союзу 69,2% військовослужбовців були етнічними слов'янами, 1,9% - балтійцями, 20,6% - мусульманами-тюрками та 8,3% - представниками інших етнічних груп [8], що зумовило кадровий вакуум у більшості нових держав.

Збереження військових частин і об'єктів на території колишніх республік спонукало президента РФ Б. Єльцина до спроб відтворити радянську військово-організаційну систему в форматі «єдиного військового простору». У межах СНД було здійснено першу спробу підпорядкування пострадянських армій Москві: стаття 6 Угоди передбачала спільне командування та створення прикордонних сил [9]. Однак кремлівський проєкт контролю над арміями пострадянських республік зазнав політичного провалу. Нові держави відмовилися передавати суверенні повноваження наднаціональній структурі й обрали курс на створення власних армій, унаслідок чого 6 липня 1992 р. об'єднане командування було ліквідовано.

У цих умовах лідери новоутворених держав були змушені шукати альтернативну модель співпраці у сфері регіональної безпеки. Водночас створення власного військово-політичного альянсу для країн з обмеженим ресурсом несло ризики втрати суверенітету під тиском сильнішого північного сусіда, що зумовило компроміс

із Москвою у формі альянсу, фактично контролюваного Росією. У травні 1992 р. в Ташкенті шість пострадянських держав підписали Договір про колективну безпеку, який набув чинності у квітні 1994 р. після ратифікації. Під тиском Росії до документа було завуальовано закладено геополітичне суперництво із Заходом: стаття 1 передбачала консультації у разі створення системи колективної безпеки в Європі та Азії [10]. Таким чином, «Ташкентський пакт» абстрактно означив Захід як потенційний вектор напруги.

Упродовж перших семи років діяльність організації залишалася обмеженою та зосереджувалася на врегулюванні локальних загроз - тероризмі, екстремізмі, незаконному обігу наркотиків і зброї. Водночас участь Росії визначалася переважно власними інтересами, що у квітні 1999 р. зумовило вихід з організації Азербайджану, Грузії та Узбекистану.

Баку втратив інтерес до участі в ДКБ через сумнівний нейтралітет Кремля у карабахському конфлікті. Після здобуття незалежності Азербайджан опинився у війні з партнером по альянсу - Вірменією, яка до 1994 р. контролювала майже 20% його території. Розраховуючи на підтримку Москви, Баку зіткнувся з суперечливою політикою Росії: формальним посередництвом і паралельними поставками озброєнь Вірменії на суму близько 1 млрд дол. [11]. У результаті Азербайджан переорієнтувався на Туреччину та Захід.

Грузія вступила до ДКБ, прагнучи зберегти територіальну цілісність, однак підтримка Москвою сепаратистів в Абхазії та Південній Осетії зруйнувала ці очікування. Це спричинило переорієнтацію Тбілісі на співпрацю зі США і вихід з альянсу за президентства Е. Шеварднадзе, попри збереження російських військових баз [12].

Узбекистан також у 1999 р. вийшов з ДКБ і приєднався до ГУАМ, не бажаючи брати участь у посиленні мілітарної складової об'єднання. Ташкент відмовлявся від військових навчань і заперечував використання колективних сил в Афганістані, тоді як президент І. Карімов, претендуючи на регіональне лідерство, дистанціювався від Москви та проводив багатовекторну політику (США, Китай, Пакистан). Проте у 2006 р. Карімов знову відновив членство своєї країни в ОДКБ після похолодання відносин із Заходом, зокрема через критику розгону протестів в Андижані. Втім у 2012 р. Ташкент остаточно залишив організацію, посиляючись на зростання геополітичних амбіцій Кремля та неприпустимість нав'язаної ззовні інтеграції, що обмежує суверенітет і територіальну цілісність держави [13].

Таким чином, вихід Азербайджану, Грузії та Узбекистану чітко окреслив кризу організації. За десятиліття Кремль не запропонував переконливої стратегії та перспектив її розвитку, тоді як постра-

дзянські держави дедалі більше орієнтувалися на співпрацю із Заходом. Демарш трьох країн змусив путінську адміністрацію замислитися над реорганізацією безпекової структури через її низьку ефективність і ризик інституційного провалу.

Тому на московській сесії у травні 2002 р. було ухвалено рішення надати ДКБ статус міжнародної організації, а в жовтні 2002 р. прийнято Статут ОДКБ. Через два роки організація отримала статус спостерігача в Генасамблеї ООН. Москва розглядала цю модель як інструмент централізації військово-політичної координації під власним керівництвом: Об'єднаний штаб було розміщено в Москві, а з 2012 р. його очолюють виключно російські генерали, що засвідчує відсутність паритетності в управлінні альянсом.

Нерівноправність відносин між членами ОДКБ простежується і у вибірковості призначення Генерального секретаря організації. За двадцять два роки існування альянсу, шістьнадцять з яких найвищу адміністративну посаду займав представник Кремля. Після початку повномасштабної війни Росії проти України, Москва дбаючи про зовнішню сторону привабливості організації погодила призначення на посаду Генерального секретаря представника від Казахстану – І. Тасмагамбетова [14].

Загалом, в Організації Договору про колективну безпеку спостерігається явне домінування Росії через її значно більшу військову, економічну та політичну вагу, порівняно з іншими країнами-учасницями. Це проявляється не лише у нерівному розподілі впливу, а також у тому, що Росія відіграє ключову роль в утриманні альянсу. На відміну від Північноатлантичного альянсу, члени якого зобов'язані виділяти не менше двох відсотків від своїх ВВП на оборонні потреби, Кремль фактично фінансує організацію. Росія виділяє 50% бюджету, залишаючи по 10% кожному з решти учасників [15]. При цьому частка військовослужбовців Росії становить близько 80% від усієї чисельності армії ОДКБ, яка в цілому налічує 1 млн. 256 тис. солдатів [16]. Така пропорційна нерівномірність участі членів-держав в організації фінансування та відверте домінування російського контингенту лише підкреслює особливу зацікавленість Москви в існуванні квазісоюзу.

У жовтні 2007 р. метою ОДКБ було визначено миротворчу діяльність як нову парадигму розвитку альянсу, зокрема на саміті у Душанбе було підписано Угоду про миротворчу діяльність, згодом зареєстровану в Секретаріаті ООН [17]. Документ закріпив два напрями діяльності - регіональний і позарегіональний та передбачив створення Колективних миротворчих сил. Реєстрація в ООН надала можливість здійснювати операції з підтримки миру за мандатом Ради Безпеки і поза межами країн-учасниць, що стало ключовим чинником легітимації оновленої ОДКБ.

З огляду на сказане, постає логічне питання, наскільки оновлена версія військового союзу змогла гарантувати регіональну безпеку. Історична ретроспектива свідчить, що за понад три десятиліття існування, попри численні внутрішні й міждержавні конфлікти, ОДКБ так і не продемонструвала ефективності та військово-політичної єдності. Вже у наступному році Росія спровокувала війну проти колишнього члена союзу – Грузії. Кремль відправив до Південної Осетії частини 58-ої армії, кваліфікувавши свої дії як операцію з примусу до миру. Результатом П'ятиденної війни стало відокремлення Абхазії та Південної Осетії. Показово, що держави-члени альянсу навіть не виступили із спільною заявою, в якій хоча б висловили формальну підтримку російським діям.

У 2010 р. спроможність ОДКБ забезпечувати регіональну безпеку була поставлена під сумнів після повалення режиму К. Бакієва в Киргизстані та спалаху міжетнічного конфлікту. Попри звернення тимчасового президента Киргизії Р. Отунбаєвої до президента РФ Д. Медведева з проханням про миротворчу операцію, Москва відмовилася задіяти сили ОДКБ, обмежившись фінансовою допомогою [18]. Це спричинило хвилю критики та посилило скептицизм щодо дієздатності альянсу.

Також безрезультатними виявилися спроби використати потенціал Росії та ОДКБ для врегулювання киргизько-таджицького конфлікту у 2020 р. Локальні сутички швидко переросли у міждержавні бойові зіткнення із застосуванням важкої техніки, тоді як Росія та секретаріат ОДКБ відмовилися від посередництва, обмежившись заявою про «щире співчуття» сторонам [19]. Показово, що під час активних бойових дій на киргизько-таджицькому кордоні в Душанбе проходила зустріч секретарів рад безпеки ОДКБ, де обговорювали не сам конфлікт, а війну в Афганістані. Генсек організації С. Зась обмежився заявою про «ретельне спостереження» за ситуацією [20]. У підсумку Бішкек і Душанбе без участі партнерів по альянсу домовилися про припинення вогню та зустріч президентів для обговорення прикордонних проблем.

Також досить невиразною була позиція Росії та ОДКБ у часи другої вірмено-азербайджанської війни 2020 р. за Нагірний Карабах. Азербайджан швидко завдав поразки, що спричинило масове переміщення населення (близько 100 тис. осіб) [21]. На звернення Єревана Генеральний секретар ОДКБ заявив, що Нагірний Карабах офіційно не є територією Вірменії, а отже організація не має підстав для втручання.

Друга карабаська війна 2020 р. шокувала переможених та призвела до розчарування у союзниках. При цьому, переможці до кінця так і не задовільнили свої апетити, а лише переконалися у нежиттєздатності ОДКБ виконувати свої ста-

тутні зобов'язання. Москва намагалася всидіти на двох стільцях: зберегти Вірменію у статусі союзника, а Азербайджан – як регіонального партнера. Така позиція Росії та членів альянсу задовольнила владу Азербайджану. Тому після того, як Кремль розпочав війну проти України, Баку вдався до остаточного реваншу. У вересні 2023 р. збройні сили Азербайджану провели одноденну військову операцію проти Нагірного Карабаху, в результаті чого Баку відновив контроль над усією територією Нагірного Карабаху.

Москва вкотре проявила свою фарисейську позицію. За даними адміністрації прем'єр-міністра Вірменії, 9 вересня Н. Пашинян провів телефонні переговори з держсекретарем США, президентом Франції, канцлером Німеччини, президентом Ірану та спробував зв'язатися з Путіним, але лідер Кремля та володар «найбільшого акційного пакету» ОДКБ ігнорував вірменського прем'єр-міністра [22]. Після недовготривалого супротиву Нагірно-Карабахська республіка припинила своє існування.

Таким чином, карабаські війни змінили політичний та військовий баланс сил на Південному Кавказі, означили дійсні межі впливу Росії в регіоні та ступінь неготовності ОДКБ виконувати свої миротворчі завдання на пострадянському просторі.

Єдиним успіхом ОДКБ можна вважати участь організації у придушенні масових заворушень у Казахстані. 5 січня 2022 р. президент Казахстану К.Ж. Токаєв звернувся до Росії та інших країн-членів ОДКБ з проханням надати підтримку республіці у «подоланні терористичної загрози». Токаєв назвав події в країні «терористичним актом зовнішніх сил, які становлять загрозу національній безпеці Казахстану» [23]. Країни-учасниці союзу до проведення військової операції з підтримки миру в союзницькій країні поставилися по-різному. Для Росії вкрай важливим було відновити репутаційний імідж ОДКБ. У даному контексті доречно згадати іміджеву поразку альянсу в Киргизстані. Можливо саме тому ступінь залучення російських військових до операції в Казахстані була найвищою. Так, чисельний склад російських «миротворців» становив 3 тис. осіб, Білорусь відрядила – 500, Вірменія – 100, Киргизстан – 150, а Таджикистан – 200 військовослужбовців [24, р.241]. Таким чином, Росії вперше вдалося організувати членів військового союзу для врегулювання внутрішньополітичної кризи в Казахстані.

Натомість початок повномасштабної війни Росії проти України ще більше віддзеркалив різницю поглядів країни-членів альянсу на регіональні та європейські процеси. Так, країни ЦА, попри санкції проти партнера по альянсу (Росії), фактично означили себе нейтральною стороною.

Зважаючи на ризики для своїх політичних режимів та економік, центральноазійські члени організації не стали ставити під удар відносини з США та ЄС. Ба більше, три країни-члени ОДКБ (Казахстан, Киргизстан, Таджикистан) беруть участь в ініціативі C5+1 - дипломатичному саміті п'яти пострадянських країн ЦА та США. Ця ініціатива проводиться для обговорення таких регіональних питань, як війна, боротьба з тероризмом, торгівля наркотиками та людьми.

Щодо відкритої фази російської агресії проти України, то майже всі країни-учасниці дистанціювалися від російської війни, а окремі навіть принципово означили свою негативну позицію щодо дій Кремля. Так, прем'єр-міністр Вірменії Н. Пашинян публічно заявив, що його країну не слід вважати союзником Російської Федерації у війні проти України. У своєму інтерв'ю CNN Пашинян сказав: «послухайте, коли війна проти України тільки почалася, я сказав, що в цій ситуації ми не є союзником Росії. І це реальність». Більш того, війна проти України ще сильніше віддалила Вірменію від російського військово-політичного альянсу, переконала політичне керівництво країни шукати «інших партнерів у сфері безпеки» та розширити співпрацю з США та Францією [25].

Повномасштабна війна Росії проти України лише поглибила і без того системну кризу ОДКБ. З шести членів організації три (Казахстан, Киргизстан, Таджикистан), прагматично оцінюючи загрозу можливих конфронтаційних ризиків із Заходом, проводять багатовекторну політику. У лютому 2024 р. Вірменія офіційно заморозила своє членство в Організації Договору, а у вересні того ж року заявила, що ОДКБ створює загрози для безпеки та суверенітету Вірменії, що фактично означає її вихід з організації. У публічній заяві Служби зовнішньої розвідки Вірменії, яку опублікувало вірменське видання «Armen Press», сказано: «Ми вважаємо малоімовірним, що у 2025 році причини, через які Вірменія призупинила своє членство, зміняться. Престиж цієї організації залишається під великим питанням, і вже став підставою для скептичних роздумів для інших держав-членів» [26].

Загалом міжнародна ізоляція Кремля стала причиною чергової зміни парадигми організації в контексті російського геополітичного інтересу. Москва зробила кроки в сторону втягування своєї кишенькової військово-політичної структури у нові інтеграційні формати. Про цей факт свідчить робоча зустріч в Пекіні у вересні 2023 р. вищих адміністративно-посадових осіб трьох євразійських регіональних організацій – ОДКБ, СНД, ШОС. На зустрічі учасники обмінялися інформацією та думками в оцінці ситуації щодо безпеки у зонах своєї відповідальності [27]. Формально розширення співпраці ОДКБ з міжнародними

організаціями глобального та регіонального рівнів має на меті створити системний простір загальної та неподільної безпеки. На нашу думку, таку ініціативу слід розглядати, як спробу інтродукції мало-ефективного кремлівського альянсу під «політичним дахом» Китаю.

Про справедливість нашого припущення говорить друга зустріч «представників троїстого формату» в Пекіні на рівні вищих адміністративних посадовців ШОС, СНД, ОДКБ. 3 вересня 2025 р. учасники провели спільні консультації та обмін думками щодо актуальних питань міжнародного та регіонального порядку [28]. Стриманість та інформаційна сухість публічного повідомлення про результати зустрічі не дозволяють до кінця визначити зміст діалогу керівників організацій. Водночас, друга зустріч такого рівня дозволяє говорити про процес поглиблення співпраці в рамках трьох організацій, що в перспективі може стати підставою для утворення нового військово-політичного альянсу на чолі з Китаєм.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. У міру наближення банкрутства ОДКБ Москва гарячковито намагається зберегти військовий союз шляхом його інтродукції до інших регіональних структур. Проте події минулих років демонструють: у складні моменти геополітичних викликів (війни, прикордонні конфлікти) держави-члени ОДКБ не в змозі реалізувати свій миротворчий потенціал та виробити єдині підходи. Функціонуванню ОДКБ заважає і «різношерстість» національних інтересів дер-

жав-учасниць організації. Країни Центральної Азії тяжіють до формату м'якого партнерського типу зовнішньо-політичної поведінки та все частіше демонструють політику багатовекторності. Вони діють у парадигмі відкладеного нейтралітету, а тому співпрацюють з іншими країнами (КНР, ЄС, США, Франція), які відповідають їхнім економічним та державним інтересам.

Оцінюючи ефективність ОДКБ як військово-політичної організації, слід визнати її недостатню результативність у вирішенні внутрішніх конфліктів та в плані підтримки внутрішньополітичної стабільності в державах-членах. Військовий союз позиціонує себе «активним» та «перспективним» інтеграційним об'єднанням євразійського регіону, але її реальний внесок у формат організації стабільної системи міжнародних відносин викликає сумніви. Тому не випадково, що альянс в зарубіжних інформаційних засобах часто описується як «напівжива політична істота», яка продовжує функціонувати, але має низьку ефективність та політичну актуальність.

Фактично, на сьогодні на пострадянському просторі військово-політичний квазісоюз продовжує існувати лише завдяки схожості авторитарних суспільно-політичних моделей. Декоративність демократії, слабкість партійної системи, відсутність парламентаризму, політичні репресії створюють платформу для політичного діалогу в рамках ОДКБ. Ці фактори Москва продовжує використовувати для збереження свого геополітичного впливу на пострадянському просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. The fifth meeting of the Coordinating Council of Authorized Bodies of the CSTO Member States on Biological Safety Issues. CSTO. URL: https://en.odkb-csto.org/news/news_odkb/sostoyalos-pyatoezasedanie-koordinatsionnogo-soveta-upolnomochennykh-organov-gosudarstv-chlenov-odk/ (last accessed: 07.11.2025).
2. Гольцов А. Г. Геополітичний порядок у Центральній Азії. *Політикус*. 2024. Вип. 5. С. 127–132.
3. Бєвзюк Є., Котляр О. Пошук регіональної безпекової парадигми як відображення проблем колективної безпеки у пострадянському просторі: на прикладі ОДКБ. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2023. Вип. 32. С. 81–105.
4. Деменко О. Ф. Проблеми та перспективи розвитку Республіки Казахстан у сучасних умовах. *Проблеми всесвітньої історії*. 2022. № 4(20). С. 116–127.
5. Чекаленко Л. Features of Modernization Processes in the Economy of Uzbekistan and their Impact on Humanitarian Policy. *Проблеми всесвітньої історії*. 2022. № 4(20). С. 99–115.
6. Фомін С. С. Багатовекторна зовнішня політика Узбекистану: виклики та перспективи. *Проблеми всесвітньої історії*. 2021. № 4(16). С. 175–195.
7. Дорошко М., Пліс А. Геополітичні трансформації на Південному Кавказі в умовах російсько-української війни. *Вісник Київського національного університету. Міжнародні відносини*. 2023. № 1(57). С. 35–42.
8. Anisin A. Military Defection During the Collapse of the Soviet Union. *Central European Journal of International and Security Studies*. 2022. May 27. URL: <https://www.cejiss.org/military-defection-during-the-collapse-of-the-soviet-union-2> (last accessed: 07.12.2025).
9. Agreement establishing the Commonwealth of Independent States (Minsk, 8 December 1991). URL: https://www.cvce.eu/en/obj/agreement_establishing_the_commonwealth_of_independent_states_minsk_8_december_1991-en-d1eb7a8c-4868-4da6-9098-3175c172b9bc.html (last accessed: 19.12.2025).
10. Collective Security Treaty (15 May 1992). CSTO. URL: https://en.odkb-csto.org/documents/documents/dogovor_o_kollektivnoy_bezopasnosti/ (last accessed: 05.12.2025).

11. Twenty-six years ago Aman Tuleyev exposed the illegal transfer of weapons worth \$1 billion to Armenia. *First News Media*, 2023. URL: <https://1news.az/news/20231123024327473-26-let-nazad-Aman-Tuleev-vskryl-nezakonnuyu-peredachu-Armenii-vooruzheniya-na-1-mlrd-dollarov> (last accessed: 27.11.2025).
12. Bit-Suleiman D. Russia Avoids Commitment to Withdraw From Military Base. *Eurasianet*. July 5, 2001. URL: <https://eurasianet.org/russia-avoids-commitment-to-withdraw-from-military-base> (last accessed: 09.11.2025).
13. Altynbayev K. Uzbekistan Will Not Return to Russia-Led CSTO. *Caravanserai*. 2021. URL: https://central.asia-news.com/en_GB/articles/cnmi_ca/features/2021/09/15/feature-01 (last accessed: 22.11.2025).
14. Collective Security Treaty Organization. *CSTO Structure*. URL: <https://en.odkb-csto.org/structure/> (last accessed: 03.12.2025).
15. Effectiveness of the CSTO in the context of the changing regional security system. *CABAR.asia*. URL: <https://cabar.asia/en/effectiveness-of-the-csto-in-the-context-of-the-changing-regional-security-system> (last accessed: 04.12.2025).
16. Russia's Military Power 2022. *Global Firepower*. 2023. URL: https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=russia (last accessed: 12.10.2025).
17. Bordyuzha N. The Collective Security Treaty Organization: A Brief Overview. *OSCE Yearbook 2010*, Baden-Baden 2011. URL: <https://www.ifsh.de/file-CORE/documents/yearbook/english/10/Bordyuzha-en.pdf> (last accessed: 27.10.2025).
18. Otunbayeva R. Roza Otunbayeva. *Wikipedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Roza_Otunbayeva (last accessed: 22.11.2025).
19. Condolences of the CSTO Secretariat for the victims of clashes on the border of Kyrgyzstan and Tajikistan. *CSTO*. 19. 09. 2022. URL: https://en.odkb-csto.org/news/news_odkb/kommentariy-sekretariata-odkb-v-svyazi-s-zhertvami-stolknoveniy-na-granitse-kyrgyzstana-i-tadzhikist/ (last accessed: 17.11.2025).
20. Umarov T. Are There Any Winners of the War on the Kyrgyz-Tajik Border? *Carnegie Center*, 2022. URL: <https://carnegie.ru/commentary/84454> (last accessed: 14.11.2025).
21. Єреван: кількість біженців із Карабаху перевищила 100 тисяч. *Deutsche Welle*. 30.09.2023. URL: <https://www.dw.com/ru/erevan-cislo-bezencev-iz-nagornogo-karabaha-prevysilo-100-tysac/a-66970286> (дата звернення: 28. 10. 2025).
22. Pashinyan N. Early completion of CSTO procedures is needed to prevent further escalation and protect the territorial integrity of the Republic of Armenia. *The Prime Minister of the Republic of Armenia*. 13. 05. 2021 : website. URL: <https://www.primeminister.am/en/press-release/item/2021/05/13/Nikol-Pashinyan-Security-Council-meeting/> (last accessed: 27.10.2025).
23. Collective Security Treaty Organization deploys peacekeeping forces in Kazakhstan. *Anadolu Agency*. 06. 01. 2022. URL: <https://www.aa.com.tr/en/world/collective-security-treaty-organization-deploys-peacekeeping-forces-in-kazakhstan/2466511> (last accessed: 18.11.2025).
24. Syssoyeva R. January Events and CSTO Peacekeeping Mission in Kazakhstan. *Vestnik RUDN. International Relations*. 2023. Vol. 23(2). P. 241–252. URL: <https://www.researchgate.net/publication/372080906> (last accessed: 22.11.2025).
25. Прем'єр Вірменії: Ми не союзники Росії у її війні проти України. *Українська правда*. 12. 02. 2024. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/02/12/7179380/> (дата звернення: 20.10.2025).
26. Вірменія відмовилася у 2025 році працювати в проросійській ОДКБ. *Острів*. 2025. URL: <https://www.ostro.org/news/armenyua-otkazalas-rabotat-v-prorossyjskoj-odkb-v-2025-godu-y-predlozhyala-porazmyshlyat-ob-etom-i508755> (дата звернення: 29.10.2025).
27. Meeting of top officials from SCO, CSTO and CIS executive agencies. *Shanghai Cooperation Organization Secretariat* SCO. 29. 09. 2023 : website. URL: <https://eng.sectsco.org/20230929/Meeting-of-top-officials-from-of-SCO-CSTO-and-CIS-executive-agencies-960111.html> (last accessed: 10.12.2025).
28. Meeting of Highest Administrative Officials of SCO, CSTO and CIS. *Shanghai Cooperation Organization Secretariat*. 03. 09. 2025 : website. URL: <https://eng.sectsco.org/20250903/1968731.html> (last accessed: 02.12.2025).

Дата першого надходження статті до видання: 23.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 23.03.2026